

Planer – egzamin maturalny

*Twoja pomoc w przygotowaniu do egzaminu
maturalnego z języka polskiego
poziom podstawowy*

Tomasz Zygmunt
polonistaonline.ovh

Wstęp

Przed Tobą wyzwanie, które z odpowiednim planem i zaangażowaniem stanie się Twoim sukcesem. Ten planer pomoże Ci uporządkować naukę i poczuć się pewnie na egzaminie maturalnym.

Dokument prowadzi krok po kroku przez przygotowania do tego ważnego momentu Twojego życia.

Pamiętaj, że jest to tylko narzędzie do efektywnej nauki. Pomoże Ci w systematycznym powtarzaniu materiału, śledzeniu postępów i osiągnięciu jak najlepszego wyniku na egzaminie.

© Copyright by Tomasz Zygmunt, 2025

Uwaga! Całość oraz żadna część tego pliku nie może być w jakiejkolwiek formie publikowana oraz sprzedawana bez wcześniejszej pisemnej zgody autora, pod groźbą odpowiedzialności karnej.

Lista lektur obowiązujących na egzaminie (poziom podstawowy)

- 1) *Biblia*, w tym fragmenty Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Koheleta, Księgi Psalmów, Apokalipsy św. Jana
- 2) Jan Parandowski, *Mitologia*, cz. I Grecja
- 3) Homer, *Iliada* (fragmenty)
- 4) Sofokles, *Antygona*
- 5) *Lament świętokrzyski* (fragmenty)
- 6) *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią* (fragmenty)
- 7) *Pieśń o Rolandzie* (fragmenty)
- 8) William Szekspir, *Makbet*
- 9) Moliere, *Skąpiec*
- 10) Ignacy Krasicki, wybrana satyra
- 11) Adam Mickiewicz, wybrane ballady, w tym *Romantyczność*; *Dziady* cz. III
- 12) Bolesław Prus, *Lalka*
- 13) Henryk Sienkiewicz, *Potop* (fragmenty)
- 14) Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*
- 15) Stanisław Wyspiański, *Wesele*
- 16) Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi* (fragmenty)
- 17) Stefan Żeromski, *Przedwiośnie*
- 18) Witold Gombrowicz, *Ferdydurke* (fragmenty)
- 19) Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu*
- 20) Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat* (fragmenty)
- 21) Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*
- 22) Albert Camus, *Dżuma*
- 23) George Orwell, *Rok 1984*
- 24) Sławomir Mrożek, *Tango*
- 25) Marek Nowakowski, *Góra „Edek”* (z tomu *Prawo prerii*)
- 26) Andrzej Stasiuk, *Miejsce* (z tomu *Opowieści galicyjskie*)
- 27) Olga Tokarczuk, *Profesor Andrews w Warszawie* (z tomu *Gra na wielu bębenkach*)
- 28) Ryszard Kapuściński, *Podróże z Herodotem* (fragmenty).

Ponadto może być sprawdzana znajomość treści i problematyki lektur obowiązkowych z zakresu szkoły podstawowej:

bajki Ignacego Krasickiego, *Dziadów* cz. II oraz *Pana Tadeusza* (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) Adama Mickiewicza, *Zemsty* Aleksandra Fredry, *Balladyny* Juliusza Słowackiego.

Jeżeli zadanie będzie dotyczyło lektury obowiązkowej z zakresu szkoły podstawowej, wówczas w arkuszu egzaminacyjnym zostanie zamieszczony fragment tej lektury.

Lektury obowiązkowe zgodne z podstawą programową z 2018 r.

Legenda o św. Aleksym (fragmenty)
Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu (fragmenty)
 Gall Anonim, *Kronika polska* (fragmenty)
 Jan Kochanowski, *Odprawa posłów greckich*
 Piotr Skarga, *Kazania sejmowe* (fragmenty)
 Jan Chryzostom Pasek, *Pamiętniki* (fragmenty)
 William Szekspir, *Romeo i Julia*
 Adam Mickiewicz, *Konrad Wallenrod*
 Bolesław Prus, *Z legend dawnego Egiptu*

Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*
Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony...*
Tadeusz Borowski, *Ludzie, którzy szli*
Józef Mackiewicz, *Droga donikąd* (fragmenty)
Marek Nowakowski, *Raport o stanie wojennym* (wybrane opowiadanie)
Jacek Dukaj, *Katedra* (z tomu *W kraju niewiernych*)
Antoni Libera, *Madame*
Ponadto z zakresu szkoły podstawowej: Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*

Utwory poetyckie w teście historycznoliterackim

Bogurodzica
Jan Kochanowski, Pieśń IX ks. I, Pieśń V ks. II, treny IX, X, XI
Ignacy Krasicki, *Hymn do miłości ojczyzny*
Adam Mickiewicz, *Oda do młodości*
Juliusz Słowacki, *Testament mój*.

Zawsze w arkuszu egzaminacyjnym będzie podany fragment utworu.

UWAGA! W teście historycznoliterackim pojawią się również inne teksty. Zadania te nie będą sprawdzały znajomości treści konkretnego utworu, ale – umiejętność odczytywania tego typu tekstów.

Utwory poetyckie w wypracowaniu: w wypracowaniu zdający może odwołać się do dowolnego utworu poetyckiego jako innego utworu literackiego albo jako kontekstu.

Egzamin i arkusz

Arkusz egzaminacyjny

Arkusz egzaminacyjny składa się z 2 zeszytów.

Zeszyt pierwszy obejmuje dwa zadania egzaminacyjne: test czytania ze zrozumieniem (tzw. język w użyciu) oraz test historycznoliteracki. W pierwszej części zadania sprawdzają umiejętność rozumienia tekstu (czytanie ze zrozumieniem), tworzenia notatki syntetyzującej oraz rozwiązywania zadań językowych.

Test historycznoliteracki sprawdza wiedzę o epokach literackich, lekturach obowiązkowych.

Za tę część egzaminu można uzyskać 25 punktów.

Egzamin trwa 240 minut.

Na egzaminie maturalnym można uzyskać maksymalnie 70 punktów.

Minimum zdawalności to 30 % punktów, czyli 18.

Zeszyt drugi to 2 tematy egzaminacyjne oraz miejsce na napisanie dłuższej wypowiedzi **argumentacyjnej**.

W wypowiedzi argumentacyjnej należy odwołać się do tematu, przynajmniej jednego tekstu literackiego obowiązkowego, innego tekstu literackiego oraz przynajmniej dwóch kontekstów.

Wypowiedź argumentacyjna powinna przekroczyć 300 słów.

Za tę część egzaminu można uzyskać 35 punktów.

1. Język polski w użyciu. Notatka syntetyzująca.

Musisz wykazać się umiejętnością analizy tekstu, syntezy informacji, a także poprawnością językową . .

Notatka syntetyzująca: zadanie wymaga umiejętności streszczania informacji z dwóch różnych tekstów, porównywania ich i wyciągania wniosków.

Zadania językowe: testują wiedzę o języku polskim – jego zasadach, regułach i wyjątkach. Mogą dotyczyć różnych aspektów języka:

- **fleksji:** poprawne formy odmiany wyrazów;
- **słowotwórstwa:** rozumienie budowy wyrazów, tworzenie nowych;
- **składni:** budowanie poprawnych zdań złożonych i prostych;
- **frazeologii:** znajomość związków frazeologicznych i ich użycia;
- **stylistyki:** rozpoznawania i nazywania środków stylistycznych, konwencji, gatunków;
- **poprawności językowej:** rozpoznawanie i korygowanie błędów językowych.

Notatka syntetyzująca

Przeczytaj polecenie bardzo uważnie. Zwróć uwagę na to, co dokładnie masz zrobić. Czy masz wskazać podobieństwa, różnice, czy może oba aspekty?

Pierwsze czytanie – przeczytaj oba teksty raz, żeby poznać ich ogólny sens i tematykę.

Drugie czytanie – czytaj teksty drugi raz, aktywnie podkreślając lub zaznaczając kluczowe informacje, główne tezy, argumenty i przykłady. Szukaj wspólnych wątków, a także tych, które je odróżniają.

Pamiętaj o ograniczeniu 60-90 słów.

Przykład wstępu:

Teksty X i Y poruszają zagadnienie/problem O ile [Tekst A] skupia się na [jedna perspektywa/aspekt], o tyle [Tekst B] analizuje ten problem z perspektywy [inna perspektywa/aspekt], co prowadzi do [podobnych/odmiennych] wniosków.

Moje notatki

.....

.....

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ¹.

2. Antyk

MIT

opowieść o bogach, demonach, legendarnych bohaterach i nadnaturalnych wydarzeniach, będąca próbą wyjaśnienia odwiecznych zagadnień bytu. świata, życia i śmierci, dobra i zła oraz przeznaczenia człowieka. Zbiór mitów nazywa się mitologią. Dla twórców kolejnych epok stała się bogatym źródłem toposów i archetypów.

CECHY DRAMATU ANTYCZNEGO

- Zasada Trzech Jedności
- Zasada Decororum (Zasada stosowności)
- Występowanie Chóru
- Ograniczona Liczba Aktorów
- Brak Scen Krwawych i Drastycznych na Scenie
- Występowanie Konflikty Tragicznego (
- Obecność Fatum

CECHY EPOSU

- inwokacja (zwrot do muzy z prośbą o natchnienie),
- światy bogów i ludzi przenikają się,
- narrator obiektywny i wszechwiedzący,
- losy bohaterów na tle przełomowych wydarzeń
- uroczysty, podniosły styl,

Lektury:

**Jan Parandowski, Mitologia, cz. I
Grecja**

Homer, Iliada (fragmenty)

Sofokles, Antygona

Moje notatki

.....

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

3. Biblia

Biblia jest źródłem wielu motywów, symboli, archetypów i frazeologizmów, które przeniknęły do literatury, sztuki, języka i myślenia.

Księga Rodzaju:

Stworzenie świata i człowieka.
Grzech pierworodny (Adam i Ewa).
Kain i Abel.
Wieża Babel.
Historia Abrahama, Izaaka i Jakuba.

Księga Hioba:

Motyw cierpienia niezawinionego.

Księga Psalmów:

Różnorodność gatunkowa (psalmy pochwalne, dziękczynne, błagalne, pokutne).

Księga Koheletha:

Motyw vanitas (marność).

Apokalipsa św. Jana:

Motywy końca świata, sądu ostatecznego.
Symbolika (np. czterej jeźdźcy Apokalipsy, Baranek, Niewiasta obleczona w słońce).

Kluczowe motywy i archetypy biblijne:

- **Stworzenie świata, wygnanie z raju:** Początek ludzkości, źródło cierpienia.
- **Hiobowe cierpienie:** Cierpienie niewinnego, próba wiary.
- **Apokalipsa:** Zagłada, sąd, koniec czasów, odnowa.

Lektury:

Biblia, w tym fragmenty:

Księgi Rodzaju,
Księgi Hioba,
Księgi Koheletha,
Księgi Psalmów,
Apokalipsy św. Jana.

Uwaga! *Biblia* traktowana jest jako jedno dzieło. Jeżeli w wypracowaniu odwołasz się np. do Księgi Koheletha i Księgi Hioba – to nadal będzie to tylko jedno dzieło literackie.

Moje notatki

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

4. Średniowiecze

Europa: umownie od 476 r. n.e. (upadek cesarstwa zachodniorzymskiego) do XIV/XV w. (np. 1453 r. – upadek Konstantynopola, 1492 r. – odkrycie Ameryki, 1450 r. – wynalezienie druku).

Polska: Od drugiej połowy X w. (966 r. – chrzest Polski) do XV/XVI w.

Kluczowe pojęcia i cechy epoki:

- **Teocentryzm:** Bóg w centrum zainteresowania, życia i sztuki.
- **Uniwersalizm:** wspólne dla całej Europy wartości, kultura, religia (katolicyzm), język (łacina) i ustrój (feudalizm).
- **Dualizm:** Podział świata na sferę *sacrum* (świętą, boską) i *profanum* (świecką, ziemską).
- **Anonimowość:** Większość dzieł literackich i artystycznych nie była podpisywana, by oddać chwałę Bogu, a nie autorowi.
- **"Memento mori" (Pamiętaj o śmierci):** Motyw przypominający o przemijalności życia i konieczności przygotowania się na śmierć i sąd ostateczny.
- **Dance macabre (taniec śmierci):** Motyw przedstawiający śmierć jako taniec, w którym uczestniczą ludzie ze wszystkich stanów, symbolizujący równość wszystkich wobec śmierci.

Bogurodzica: najstarsza polska pieśń religijna, prawdopodobnie z XIII w. Pełniła funkcję hymnu narodowego. Modlitwa do Matki Bożej.

Lament Świętokrzyski: utwór liryczny, monolog Matki Bożej pod krzyżem, pełen cierpienia i bólu.

Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią: dialog obrazujący wszechobecność i równość wszystkich wobec śmierci.

Pieśń o Rolandzie: epos rycerski, opiewający bohaterskie czyny Rolanda, rycerza Karola Wielkiego. Przedstawia wzorzec rycerza chrześcijańskiego.

Wzorce osobowe:

- **Asceta:** człowiek, który wyrzeka się dóbr doczesnych, umartwia ciało i poświęca życie służbie Bogu, dążąc do zbawienia (np. św. Aleksy).
- **Rycerz idealny (chrystusowy):** waleczny, odważny, honorowy, wierny swojemu seniorowi i Bogu, broniący wiary i słabych (np. Roland).
- **Władca idealny:** mądry, sprawiedliwy, dbający o dobro poddanych, pobożny i honorowy (np. Karol Wielki, Bolesław Chrobry).

Moje notatki

.....

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

5. Renesans (odrodzenie)

Europa: umownie XIV wiek (początki we Włoszech, tzw. *trecento*, z twórczością Dantego, Petrarki i Boccaccia) do XVI wieku. Szczyt rozwoju to XV i XVI wiek.

Polska: od końca XV wieku do przełomu XVI i XVII wieku ("złoty wiek" polskiej kultury).

Kluczowe pojęcia i cechy epoki:

- **Humanizm:** główna idea epoki. Stawiał człowieka w centrum zainteresowania (antropocentryzm),
- **Antropocentryzm:** Przeciwiństwo średniowiecznego teocentryzmu. Człowiek, a nie Bóg, staje się miarą wszechrzeczy.
- **Reformacja:** Ruch religijny zapoczątkowany przez Marcina Lutra (1517 r.), który doprowadził do rozłamu w Kościele katolickim i powstania protestantyzmu. Skutki reformacji to m.in. rozbięcie jedności religijnej Europy, rozwój piśmiennictwa w językach narodowych.
- **Rozwój nauki:** Rewolucja naukowa, nowe odkrycia geograficzne i astronomiczne (np. teoria heliocentryczna Mikołaja Kopernika).

Filozofia renesansu:

- **Epikureizm:** Dążenie do szczęścia i przyjemności, rozumiane jako brak cierpienia i spokój ducha (ataraksja). Umiarkowane korzystanie z życia i czerpanie radości z dnia codziennego (*carpe diem*).
- **Stoicyzm:** Zachowanie spokoju, opanowania i równowagi wewnętrznej niezależnie od okoliczności. Podporządkowanie się prawom natury i rozumowi. Cnota jako najwyższe dobro.
- **Machiawellizm (Niccolò Machiavelli):** Przedstawiony w dziele "Księżę". Przekonanie, że w polityce "cel uświęca środki". Władca powinien być skuteczny, a dla dobra państwa może dopuszczać się podstęp, zdrady czy okrucieństwa.

Wzorce osobowe:

- **Humanista** człowiek wszechstronnie wykształcony zainteresowany sztuką, nauką.
- **Dworzanin** osoba elegancka, uprzejma

Lektury:

Jan Kochanowski:

Pieśń IX ks. I – „Chcemy sobie być radzi”

Pieśń V ks. II – „Pieśń o spustoszeniu Podola”

Treny: "Treny" (cykl 19 trenów po śmierci córki Urszulki, wyrażający rozpacz, ale także refleksję filozoficzną).

Na maturze obowiązuje znajomość trenu IX, X i XI

Wiliam Szekspir „Makbet”

Moje notatki

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

6. Barok

Europa: od końca XVI wieku (ok. 1580) do połowy XVIII wieku (ok. 1740-1760). Początki we Włoszech.

Polska: od końca XVI wieku (ok. 1580, symbolicznie śmierć Jana Kochanowskiego w 1584 r.) do połowy XVIII wieku (ok. 1740-1764, początek panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego).

Nazwa epoki od portugalskiego słowa *barocco* – "perła o nieregularnym kształcie", co sugeruje odstępstwo od klasycznych norm, nieregularność, dziwność, bogactwo.

Kluczowe pojęcia i cechy epoki:

- **Kontrreformacja:** Odpowiedź Kościoła katolickiego na reformację protestancką. Sztuka miała oddziaływać na zmysły, wzbudzać emocje i zachwyt, by przyciągnąć wiernych.
- **Niepokój, dynamizm, ruch:** barok charakteryzuje się niestabilnością, asymetrią, dążeniem do uchwycenia ruchu i dramatyzmu.
- **Vanitas:** Motyw przemijania, ulotności życia, marności dóbr doczesnych.
- **Sarmatyzm (w Polsce):** ideologia i styl życia polskiej szlachty. Opierał się na przekonaniu o pochodzeniu od starożytnego plemienia Sarmatów, co miało uzasadniać wyjątkową pozycję szlachty. Cechy sarmatyzmu:
 - **Pozytywne:** Poczucie tożsamości narodowej, umiłowanie wolności, patriotyzm, waleczność, dbałość o tradycję, gościnność.
 - **Negatywne:** Ksenofobia, konserwatyzm, zacofanie, warcholstwo, prywata, pijaństwo, fanatyzm religijny, megalomania, przekonanie o wyższości własnego stanu.

Lektury:

Molier "Skąpiec",

Literatura polska (warto kojarzyć):

Mikołaj Sęp Szarzyński "Sonety" (np. "O wojnie naszej, którą wiemy z szatanem, światem i ciałem", "Na Sępa Szarzyńskiego"), w których wyrażał niepokój, rozdarcie wewnętrzne i poszukiwanie Boga.

Jan Andrzej Morsztyn: wiersze miłosne, erotyczne, a także żartobliwe ("Do trupa", "Niestatek").

Daniel Naborowski: pisał o przemijaniu, ulotności życia, wartościach duchowych ("Krótkość żywota", "Marność").

Moje notatki

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

7. Oświecenie

Europa - od końca XVII wieku do końca XVIII wieku.

Polska - od lat 40. XVIII wieku do roku 1822 – wydanie I tomu "Poezji" Adama Mickiewicza

Kluczowe pojęcia i cechy epoki:

- **Racjonalizm:** kierunek filozoficzny uznający rozum za główne narzędzie poznania świata i zdobywania wiedzy.
- **Empiryzm:** poznanie świata odbywa się poprzez doświadczenie zmysłowe i eksperyment.
- **Deizm:** pogląd, że Bóg jest stwórcą świata, ale po akcie stworzenia nie ingeruje w jego funkcjonowanie.
- **Ateizm:** Całkowite odrzucenie istnienia Boga.

Klasycyzm: Dominujący styl, nawiązujący do antyku. Cechy: prostota, harmonia, symetria, umiar, monumentalizm.

Rokoko: Styl przejściowy (pierwsza połowa XVIII w.), lżejszy i bardziej dekoracyjny niż barok, ale mniej pompatyczny. Charakteryzuje się asymetrią, falistymi liniami, ornamentyką roślinną (rocaille). Stosowany głównie we wnętrzach, modzie.

Ważne wydarzenia historyczne (kontekst):

Sejm Czteroletni (Wielki) (1788-1792): Próba reform państwa.

Konstytucja 3 Maja (1791): Pierwsza w Europie, druga na świecie (po amerykańskiej) ustawa zasadnicza. Reformy: zniesienie liberum veto, trójpodział władzy, częściowe prawa dla mieszczan, opieka państwa nad chłopami.

Rozbiory Polski (1772, 1793, 1795): Upadek państwa polskiego.

Moje notatki

.....

Lektury:

Ignacy Krasicki – wybrana satyra (np.. „Do króla” „Pijaństwo”

Ignacy Krasicki – „Hymn do miłości ojczyzny”

Ze szkoły podstawowej:

Ignacy. Krasicki „Bajki” (np.. „Ptaszki w klatce”, „Jagnię i wilcy”

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

8. Romantyzm

Europa: od końca XVIII wieku do lat 40. XIX wieku.

Polska: 1822 - 1863/64 r.

Kluczowe cechy romantyzmu:

- Prymat uczuć nad rozumem.
- Indywidualizm i oryginalność.
- Ludowość.
- Mistycyzm i fantastyka.
- Bunt i rewolucjonizm.
- Patriotyzm i mesjanizm (w Polsce):
poczucie przynależności narodowej, wiara w
wyjątkową rolę Polski jako "Chrystusa
narodów", cierpiącego za wolność innych.
- Nieszczęśliwa miłość.
- Fascynacja naturą.
- Orientalizm.
- Historyzm.
- Synkretyzm gatunkowy.

Bohater romantyczny:

często **samotnik**, **buntownik**, nieszczęśliwie
zakochany, rozdarty wewnętrznie. Często walczy o
wolność ojczyzny, nawet kosztem osobistego
szczęścia.

- **Bohater werteryczny** (od Wertera z
"Cierpień młodego Wertera" Goethego):
wrażliwy, nieszczęśliwie zakochany, często
popadający w melancholię, a nawet
samobójstwo.
- **Bohater bajroniczny** (od Byrona i jego
utworów, np. "Giaura"): tajemniczy,
zbuntowany, dumny, często posiadający
mroczną przeszłość, działający wbrew
konwenansom.
- **Bohater prometejski** (np. Konrad z III cz.
"Dziadów"): jednostka wybitna, która w
imię miłości do narodu buntuje się
przeciwko Bogu, cierpi w samotności za
miliony.

Lektury:

Adam Mickiewicz wybrana ballada (np.
"Romantyczność", "Świtezianka", "Lilije") -
uznawane za początek romantyzmu w Polsce.

„Oda do młodości”

"Dziady" (cz. III) - dramat romantyczny,
poruszający tematykę ludowych obrzędów,
miłości romantycznej, martyrologii narodu
polskiego, mesjanizmu.

Juliusz Słowacki, „Testament mój”

Lektury ze szkoły podstawowej:

A. Mickiewicz:

- „Dziady” cz. II

- „Pan Tadeusz” (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) -
epopeja narodowa, obraz życia szlachty na
Litwie, tęsknota za ojczyzną.

J. Słowacki: „Balladyna” - dramat, nawiązujący
do legend ludowych.

A. Fredro „Zemsta”

Moje notatki

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

9. Pozytywizm

Europa: Lata 40. XIX wieku – lata 80./90. XIX wieku.

Polska: Od upadku powstania styczniowego (1864) do lat 90. XIX wieku.

Główne założenia i hasła

Praca u podstaw: działania edukacyjne i kulturalne skierowane do najbiedniejszych warstw społeczeństwa, zwłaszcza chłopów.

Praca organiczna: konieczność harmonijnego rozwoju wszystkich jego części (gospodarki, przemysłu, handlu, nauki, edukacji), aby cały "organizm" mógł funkcjonować sprawnie i rozwijać się. Priorytetem była poprawa ekonomiczna kraju.

Emanypacja kobiet: postulat równouprawnienia kobiet, dostępu do edukacji i pracy zawodowej, co miało poprawić ich status społeczny i ekonomiczny.

Asymilacja Żydów: postulat włączenia ludności żydowskiej w społeczeństwo polskie, walka z antysemityzmem poprzez edukację i wspólne działania na rzecz kraju.

Nurty w sztuce

Realizm: dążenie do wiernego, obiektywnego przedstawiania rzeczywistości, typowych postaci i zdarzeń. Unikanie fantastyki i idealizacji.

Naturalizm: skrajna forma realizmu, często skupiająca się na ciemnych stronach życia, biologicznych i środowiskowych uwarunkowaniach ludzkich zachowań (determinizm). W Polsce występował rzadziej niż w Europie Zachodniej.

Charakterystyka literatura polskiego pozytywizmu:

Powieść realistyczna: dominujący gatunek, ukazujący szeroką panoramę społeczeństwa, jego problemy i dążenia.

Nowela: krótka forma prozatorska, często z wyraźną puentą, idealna do prezentowania konkretnych problemów społecznych czy psychologicznych.

Narrator wszechwiedzący i obiektywny.

Bohaterowie: Często reprezentują różne warstwy społeczne, ukazując ich typowe cechy i losy.

Lektury:

Bolesław Prus „Lalka” Panorama polskiego społeczeństwa w drugiej połowie XIX wieku (arystokracja, mieszczaństwo, inteligencja, biedota), krytyka polskiej arystokracji, rozważania na temat pracy organicznej i u podstaw, miłości, nauki. Postacie: Wokulski, Izabela Łęcka, Rzecki.

Henryk Sienkiewicz: „Potop” – ku pokrzepieniu serc, wzmacnianie ducha narodowego.

Fiodor Dostojewski – „Zbrodnia i kara”

Moje notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Data:

To już umiem:

TAK

NIE

JESZCZE POWTÓRZĘ

10. Młoda Polska

Europa: koniec XIX wieku (ok. 1890) do początków I wojny światowej (1914).

Polska: Umownie od 1890 (lub 1891 – debiut Kazimierza Przerwy-Tetmajera) do 1918 roku (odzyskanie niepodległości). Nazwa "Młoda Polska" została spopularyzowana przez artykuły **Artura Górskiego** w krakowskim "Życiu" w 1898 roku.

Główne nurty filozoficzne:

Filozofia Arthura Schopenhauera, głosząca pesymizm, cierpienie jako nieodłączny element ludzkiego życia.

Filozofia Friedricha Nietzschego, postulująca "wolę mocy", afirmację życia, stworzenie "nadczłowieka", który przekracza tradycyjne normy moralne.

Filozofia Henriego Bergsona, podkreślająca rolę intuicji i przeżycia wewnętrznego w poznawaniu świata.

Ważne pojęcia i motywy:

- **Sztuka dla sztuki:** Podstawowa zasada estetyczna Młodej Polski.
- **Dekadentyzm:** Poczucie schyłku, zmęczenia, kryzysu wartości.
- **Chłopomania:** Fascynacja życiem wsi, kulturą ludową, ale często powierzchowna i wyidealizowana.
- **Symbolizm:** Posługiwanie się symbolami w celu wyrażenia złożonych idei i emocji.
- **Impresjonizm:** Skupienie na wrażeniu chwili, ulotnym nastroju.
- **Ekspresjonizm:** Wyrażanie gwałtownych emocji, deformacja rzeczywistości, dramatyzm.

Lektury:

Stanisław Wyspiański "Wesele" – dramat symboliczny, krytyka społeczeństwa polskiego (inteligencja, chłopci), problem niemożności zjednoczenia narodowego, klęska idei powstania. Motywy: chocholi taniec, bronowicka chata, złoty róg, czepiec, jasiek.

Władysław Reymont "Chłopi" – epopeja chłopska, życie wsi na tle czterech pór roku, obyczaje, konflikty, psychologia wsi.

Moje notatki

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

11. Dwudziestolecie międzywojenne 1918-1939.

Główne nurty literackie (prądy i ugrupowania):

- **Skamander:** (Julian Tuwim, Kazimierz Wierzyński, Jan Lechoń, Antoni Słonimski, Jarosław Iwaszkiewicz) – poeci miasta, życia codziennego, witalizmu, optymizmu. Odrzucali romantyczny wizerunek poety-wieszcz, głosili kult zwykłego człowieka.
- **Awangarda Krakowska:** (Tadeusz Peiper, Julian Przyboś) – „3 x M” (miasto, masa, maszyna). Fascynacja cywilizacją, techniką, postulowali poezję intelektualną, zwięzłą, bez ozdobników. Odrzucali tradycję.
- **Futuryzm:** (Anatol Stern, Aleksander Wat, Stanisław Młodożeniec) – bunt przeciwko tradycji, kult nowoczesności, techniki, ruchu, szybkości. Eksperymenty językowe, łamanie norm ortograficznych i gramatycznych.
- **Ekspresjonizm:** (Stanisław Ignacy Witkiewicz) – ukazywanie gwałtownych emocji, skrajnych stanów wewnętrznych, często z wykorzystaniem groteski i fantastyki.
- **Proza psychologiczna:** Zofia Nałkowska.
- **Proza rozrachunkowa/społeczna:** Stefan Żeromski.
- **Literatura katastroficzna:** Józef Czechowicz w poezji.

Lektury:

Stefan Żeromski: „Przedwiośnie „

problemy odrodzonej Polski, rewolucja, utopijne wizje, rozczarowanie.

Witold Gombrowicz „Ferdynand”

krytyka formy, niedojrzałości, sztuczności, deformacja rzeczywistości, absurd.

Moje notatki

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

12. Literatura 1939-1945

I. Kontekst historyczny i filozoficzny

1. **Okupacja niemiecka i sowiecka w Polsce:** terror, łapanki, wywózki, egzekucje, zniszczenia, ukrywana edukacja i kultura.
2. **Holokaust:** Zagłada Żydów, zbrodnia o charakterze ludobójczym.
3. **Doświadczenie obozowe:** Auschwitz-Birkenau, Majdanek, łagry sowieckie – miejsca skrajnego upodlenia człowieka, walki o przetrwanie i utraty wartości.
4. **Pokolenie Kolumbów:** Młodzież urodzona około 1920 roku, której młodość przypadła na okres wojny. Zostali zmuszeni do szybkiego dojrzewania i podejmowania trudnych wyborów. Wielu z nich zginęło.

Lektury:

Tadeusz Borowski – *Proszę państwa do gazu:* obraz życia w obozie koncentracyjnym z perspektywy więźnia. Bohater Borowskiego, tzw. "człowiek zlagrowany", przystosowuje się do warunków.

Gustaw Herling-Grudziński – *Inny świat* Autobiograficzna powieść dokumentalna o życiu w sowieckim łagrze. Ukazuje okrucieństwo systemu totalitarnego, dehumanizację, ale też sporadyczne akty człowieczeństwa.

Hanna Krall – *Zdążyć przed Panem Bogiem:* wywiad z Markiem Edelmanem. Krall nie tylko dokumentuje wydarzenia, ale stawia pytania o sens heroizmu, odpowiedzialność, moralność i pamięć.

Cechy Charakterystyczne Literatury Wojennej

- **Autentyzm i dokumentalizm:** oparte na faktach, wspomnieniach, zeznaniach, listach, dziennikach.
- **Behawioralizm:** rezygnacja z psychologizmu na rzecz opisu zewnętrznych reakcji.
- **Dehumanizacja:** ukazanie, jak wojna i systemy totalitarne pozbawiają człowieka jego godności i człowieczeństwa.
- **Różnorodność form:** poezja, opowiadania

Moje notatki

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

13. Literatura współczesna

Cechy charakterystyczne literatury współczesnej

- **Różnorodność i brak dominującego nurtu:** Wielość stylów, tematów, form.
- **Intertekstualność:** Liczne nawiązania do innych tekstów kultury (literatura, film, malarstwo, muzyka).
- **Pytania o tożsamość i kondycję człowieka:** W świecie po wojnie, w obliczu zmian cywilizacyjnych.
- **Poczucie zagrożenia, niepokoju, kryzysu wartości:** Częste w literaturze powstałej w cieniu totalitaryzmów.
- **Ironia, groteska, absurd:** Często stosowane jako narzędzia do opisu rzeczywistości.

Lektury:

Albert Camus, Dżuma
Tematyka: zło, cierpienie, ludzka solidarność, postawy w obliczu zagrożenia, bunt.

George Orwell, Rok 1984
Tematyka: totalitaryzm, manipulacja językiem, kontrola społeczeństwa

Sławomir Mrożek, Tango
Tematyka: krytyka społeczeństwa, władzy, totalitaryzmu, absurd, groteska.

Marek Nowakowski, Górą „Edek”
Tematyka: realizm, krytyka rzeczywistości PRL-u.

Andrzej Stasiuk, Miejsce
Tematyka: poszukiwanie i odnajdywanie własnego miejsca na ziemi, zarówno w sensie fizycznym, jak i metaforycznym

Olga Tokarczuk, Profesor Andrews w Warszawie (z tomu Gra na wielu bębenkach)
Tematyka: tożsamość, natura, historia, metafizyka, stan wojenny

Ryszard Kapuściński, Podróże z Herodotem (fragmenty)
Tematyka: refleksje nad historią i naturą poznania.

Moje notatki

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

14. Konteksty

Do czego używamy kontekstów?

- **Pogłębiają interpretację:** pokazują, że rozumiesz utwór nie tylko na poziomie dosłownym, ale także w szerszych związkach z kulturą, historią czy filozofią.
- **Wzmacniają argumentację:** kontekst jest kolejny dowód na poparcie twojej tezy.

Rodzaje kontekstów

1. Kontekst historyczny - odwołanie do epoki, wydarzeń politycznych, społecznych, które wpływały na powstanie utworu lub były w nim odzwierciedlone.

2. Kontekst filozoficzny - odwołanie do prądów, idei i systemów filozoficznych, które kształtowały sposób myślenia epoki lub są wyrażone w utworze.

3. Kontekst biograficzny – odwołanie do życia autora, jego doświadczeń, poglądów, które mogły wpłynąć na treść utworu.

4. Kontekst literacki - odwołanie do innych dzieł literackich, motywów, konwencji, gatunków, które wchodzi w dialog z omawianym utworem.

5. Kontekst kulturowy - odwołanie do innych dziedzin sztuki (malarstwo, muzyka, film, rzeźba), a także szerzej pojętej kultury (mity, obyczaje, symbole).

6. Kontekst społeczny - odwołanie do struktury społeczeństwa, jego problemów, nierówności, obyczajów czy idei społecznych.

Jak wpleść kontekst w wypowiedź?

- **Nie wrzucaj "na siłę":** Kontekst musi być trafny i wносить coś nowego do twojej argumentacji. Tylko wtedy będzie wykorzystany funkcjonalnie.
- **Płynne przejścia:** Używaj zwrotów, które pomogą ci wprowadzić kontekst w naturalny sposób:
 - „Podobne zjawisko obserwujemy w...”
 - „Analizując ten problem, nie sposób pominąć kontekstu, jakim jest...”
- **Uzasadnij połączenie:** Zawsze wyjaśnij, dlaczego akurat ten kontekst jest ważny i co wnosi do twojej interpretacji lub argumentacji. Nie wystarczy wspomnieć, że autor żył w danej epoce, trzeba pokazać, jak ta epoka go ukształtowała lub jak ją on skomentował.

Moje notatki

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

15. Budowa dzieła literackiego / Gatunki literackie

Najważniejsze terminy

Podmiot mówiący – fikcyjna osoba wypowiadająca się w dziele literackim.

Świat przedstawiony – całość świata ukazanego w utworze literackim. Elementy: czas, miejsce, wydarzenia, postacie, przedmioty. Jest tworem fikcyjnym.

Kompozycja – sposób uporządkowania elementów świata przedstawionego. Zamknięta – zwarta, spójna, otwarta – bez wyraźnego zakończenia

Rodzaje literackie: epika, liryka, dramat

Typy liryki: bezpośrednia, pośrednia, zwrotu do adresata,

Rodzaje narracji: pierwszoosobowa, trzecioosobowa,

Formy wypowiedzi w dramacie: monolog, dialog.

Gatunki liryczne:

fraszka, hymn, oda, sonet, tren, elegia

Gatunki epickie:

epopeja, nowela, opowiadanie, powieść

Rodzaje powieści: historyczna, przygodowa, psychologiczna, realistyczna, parabola

Gatunki dramatyczne:

tragedia, komedia, farsa

Gatunki synkretyczne:

bajka, satyra, ballada, sielanka

Moje notatki

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

16. Inne teksty kultury

malarstwo, rzeźba, architektura, teatr, film, muzyka

Analiza obrazu:

realizm / abstrakcja

portret, pejzaż, martwa natura, kolaż, akt

rola światła, kolorów

kompozycja

Analiza rzeźby:

realizm / abstrakcja

pełna / płaskorzeźba

posąg, popiersie, głowa

kompozycja

tworzywo: kamień, odlew, gips

Analiza fotografii:

artystyczna / użytkowa

analogowa / cyfrowa

kolorowa / czarno-biała / sepia

fotomontaż, fotokolaż, portret, scenka, martwa natura, pejzaż

kompozycja

światło: naturalne, sztuczne, rozproszone

Moje notatki

.....
.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ

17. Przypomnienie wiadomości z gramatyki / środki stylistyczne

Funkcje językowe

informatywna, ekspresywna, impresywna, poetycka

Odmiana terytorialna

dialekty, gwary

Odmiana środowiskowa

slang uczniowski, żargon złodziejski, gwara aktorska, gwara prawnicza, gwara górnicza

Środki stylistyczne

fonetyczne: onomatopeja, aliteracje

wersyfikacyjne: rytm, rym, przerzutnia

słowotwórcze: neologizmy, zdrobnienia, zgrubienia

składniowe: inwersja, elipsa, apostrofa, inwokacja
paralelizm składniowy, powtórzenie

Leksykalne: oksymoron, epitet, metafora,
porównanie, animizacja, personifikacja, hiperbola,

Rodzaje stylizacji:

archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, biblijna

Zapożyczenia

latynizmy, germanizmy, anglicyzmy, rusycyzmy

Moje notatki

.....

.....

.....

Data:

To już umiem: TAK NIE JESZCZE POWTÓRZĘ